

Småbarnsfamiljers vardagsliv: Ska man dela lika på ansvaret för familj och försörjning?

En jämförelse mellan människors åsikter i Sverige och några länder kring Östersjön

Jonas Edlund och Ida Öun

När människor får barn blir frågor om jämställdhet och genus ofta extra framträdande. Föräldrarna ska till exempel bestämma hur föräldraledigheten ska delas upp och vem som senare ska hämta på dagis. Dessa beslut påverkas till viss del av individens specifika villkor och preferenser, men regler och normer i det omgärdande samhället har också stor betydelse. I det här kapitlet undersöker vi vad människor i allmänhet har för åsikter i frågor som rör barnfamiljers fördelning av omsorgsarbete och försörjning. Fem europeiska länder ingår i studien. Och även om dessa länder till viss del har mycket gemensamt, går åsikterna i frågor som rör genus och jämställdhet till stor del isär.

Föräldraskap och arbete

Att bli förälder är för många en omtumlande upplevelse. I de berättelser om hur det kan vara att bli förälder brukar innehållet kretsa kring *den lilla världen*, ett uttryck som i Sverige har förknippats med den svenske sociologen Hans Zetterberg.¹ ”När ett barn föds, föds också två föräldrar – och en familj. Att födas är ju totalt omvälvande för barnet, och även för föräldrarna vänder livet och något nytt öppnar sig. Ingenting blir sig likt, varken i vardagslivet eller på sikt. Tills nu har jag varit en dotter eller son. Nu är jag plötsligt både barn till

---

¹ Med begreppsparet den lilla och den stora världen färgade Zetterberg 1989 den svenska idédebatten under tidigt 1990-tal. Den lilla världen – som utgörs av familjen, släkten och vänkretsen står i skarp kontrast till den stora världen – dominerad av politik och marknad.

någon och förälder själv. Det är betydligt mer komplicerat och annorlunda.² ”Att bli förälder är en stor och omvälvande förändring i livet. Man får följa utvecklingen hos en ny människa och kommer mycket länge att vara en av de viktigaste personerna i sitt barns liv. Man kan som förälder bli överrumplad av alla starka känslor när man fått barn. Vanligtvis har man sett fram emot att få barn och känner stor glädje, men livet kan också kännas kaotiskt i början”.³

Bortsett från de känslor och personliga upplevelser mellan barn och förälder som citaten ovan ger uttryck för, innebär föräldraskapet även att man måste ta hänsyn till *den stora världens* regler och normer kring föräldraskap. Och frågor rörande genus och jämställdhet blir kanske mer betydelsefulla än de varit innan. Här är familjepolitikens utformning samt arbetsmarknadens krav och förmåner några av de faktorer som påverkar föräldrars önskemål och möjligheter att organisera sitt vardagsliv. Även om föräldraskapet för de allra flesta medför en livsstilsförändring, är denna i allmänhet än mer genomgripande för kvinnor. Kvinnor minskar oftare sin arbetstid, tar ut en större del av föräldradedigheten och tar överhuvudtaget ett större ansvar för barn och hushållsarbete.

I det här kapitlet ska vi titta närmare på vilka åsikter människor har till den här typen av frågor och överväganden. Vem bör ha huvudförsörjningsansvaret i en småbarnsfamilj? Hur bör föräldradedigheten fördelas mellan föräldrarna? Är det bättre med en tydlig rollfördelning – exempelvis att pappan är huvudförsörjare och mamman ägnar sig åt barnens väl och ve – eller bör föräldrarna dela lika på försörjnings- respektive omsorgsansvaret? Frågor som i hög grad har betydelse för jämställdheten både i familjerna och på samhällsnivå.

På bara några decennier har det hänt en hel del när det gäller frågor kring jämställdhet. De största förändringarna är att kvinnors arbetskraftsdeltagande har ökat markant samt att småbarnsmödrar arbetar i allt högre utsträckning, men även att mäns omsorgsansvar i viss utsträckning har förändrats.⁴ Den här utvecklingen har varit speciellt kännetecknande för Sverige och övriga Norden. Man kan därför lätt glömma bort att organiseringen av arbets- och familjelivet inte ser likadan ut överallt. Blickar man ut över Europa målas en ganska skiftande bild upp.⁵

I det här kapitlet ska vi jämföra på vilket sätt åsikter kring hur barnfamiljer⁶

---

2 www.psykologiguident.se

3 www.1177.se

4 OECD 2014

5 Daly 2005; Lewis 2009

6 Familjer kan självklart se olika ut, men i det här kapitlet vänder vi fokus mot människors åsikter kring hur en barnfamilj med en mamma och en pappa bör organisera sitt arbetsliv och familjeliv.

bör organisera sitt familje- och arbetsliv skiljer sig mellan Sverige och ett antal länder i vår närhet: Danmark, Finland, Tyskland (uppdelat i öst och väst) och Polen. Dessa länder liknar varandra på många sätt. De är alla länder kring Östersjön och delar alltså en geografisk närhet, och de är alla industrialiserade kapitalistiska länder. Men de skiljer sig också åt gällande en rad faktorer som kan tänkas inverka på vilka åsikter man har kring mäns och kvinnors ansvar för omsorg respektive försörjning; landets ekonomiska utvecklingsnivå, religionssitet, samt familjepolitikens utformning – vilket i sin tur påverkar kvinnors arbetskraftsdeltagande. En jämförelse mellan dessa länder gör att vi kommer kunna urskilja skillnader och likheter både inom Norden och mellan de nordiska länderna och andra kontinentaleuropeiska länder. Dessutom kommer vi kunna göra jämförelser mellan östra och västra Tyskland.

Skillnader och likheter mellan länderna: Ekonomiskt välstånd, religion och familjepolitik

I kölvattnet av det moderna samhällets framväxt – där demokratis genombrott jämte industrialiseringen är viktiga drivkrafter – tenderar vissa samhällstendenser att uppstå, och bland dessa finner vi politiska krav på att rättigheter inte ska skilja sig åt mellan olika sociala grupper, såsom kön, etnicitet och social klass.⁷ Och visst, när man ser ut i världen finns det fog för detta; medborg-erliga rättigheter synes både vara av bättre kvalitet och mer jämlikt fördelade mellan olika grupper i rika länder jämfört med fattiga länder, inte minst när det gäller kvinnors och mäns livsvillkor.⁸ Utifrån detta resonemang förutspår vi att stödet för mer traditionella lösningar på hur familje- och arbetslivet bör organiseras är relativt sett svagare i rika länder jämfört med mindre rika länder.

I tabell 1, kolumn 1, redovisas de fem ländernas ekonomiska utvecklingsnivå. Polen uppvisar en betydligt lägre nivå av ekonomiskt välstånd jämfört med de övriga länderna. Man bör även ha i åtanke att västra Tyskland har en allmänt högre ekonomisk nivå jämfört med östra Tyskland.

Religion är en annan faktor som kan tänkas inverka på vilken familjemodell människor föredrar. Även om religion kan ta sig en mängd olika uttryck, är det få som skulle förneka att företrädare för olika religiösa organisationer snarare betonar skillnader än likheter mellan könen ifråga om försörjnings- respektive omsorgsansvar. Det finns därför fog att anta att religiöst präglade samhällen torde stödja en mer traditionell familjemodell i större utsträckning jämfört med sekulariserade samhällen. I tabell 1, kolumn 2, kan vi konstatera att Polen

---

7 Wilensky 2002:4

8 www.freedomhouse.org

Tabell 1. Religiositet, ekonomiskt välstånd, kvinnligt arbetskraftsdeltagande efter land

	Religiositet (a)	Ekonomiskt välstånd (b)	Arbetskraftsdeltagande kvinnor (c)
Danmark	4,0	42 086	78,6
Finland	6,7	38 655	78,3
Tyskland (väst)	20,1		
Tyskland (öst)	8,0		
Tyskland		40 901	76,3
Polen	69,8	22 162	66,4
Sverige	5,7	43 180	84,1

(a) Procentandel som besöker kyrka varannan vecka eller oftare.

Källa ISSP 2012.

(b) GDP/capita PPP 2012 USD. (köpkraftskorrigerad)

Källa: World Bank online database.

(c) Arbetskraftsdeltagande bland kvinnor 25-64 år. Procent. 2012.

Källa: OECD online database.

Tabell 2. Barnfamiljers arbetstid efter land. Procent

	Danmark	Finland	Tyskland (väst)	Tyskland (öst)	Polen	Sverige
Båda heltid	59,0	58,7	12,3	41,1	50,2	55,7
Man heltid, kvinna 20-34 tim/v	25,3	11,7	31,0	27,8	9,5	20,9
Man heltid, kvinna 0-19 tim/v	7,7	17,8	50,6	26,7	30,5	13,9
Man deltid eller båda deltid	8,0	11,7	6,1	4,4	9,8	9,4
(n)	363	281	261	90	295	244

Källa: ISSP 2012. I urvalet ingår enbart par med hemmavarande barn.

är betydligt mer religiöst jämfört med de andra länderna. Där besöker nästan 70 procent en kyrka varannan vecka eller oftare. Bland de övriga fem ligger fyra på en relativt låg nivå. Där pendlar andelen mellan fyra och åtta procent. Västra Tyskland ligger högre, med 20 procent.

Familjepolitikens utformning kan också ha stor betydelse för människors

9 Den svenska bostadspolitiken under uppbyggnaden av den moderna välfärdsstaten är ett annat tydligt exempel där företrädare för organiserade intressen sökte förändra människors åsikter och beteenden rörande hemmet och rummets funktioner (Perers, Wallin & Womack 2013).

10 De engelska vedertagna begreppen är "dual-earner model" samt "dual-earner/dual-carer model" (Korpi et al. 2013). För en diskussion om familjepolitiska modeller, se Korpi 2000; Korpi et al. 2013; Thévenon 2011.

syn på hur män och kvinnor bör fördela arbete och omsorgsansvar. Att genom politik försöka förändra människors beteenden och åsikter finns det många exempel på, däribland den svenska familjepolitiken.⁹ Genom att integrera jämställdhetsfrågor inom ramen för familjepolitiken har två politiska mål varit att dels öka förvärvsfrekvensen bland kvinnor, dels underlätta för människor att kombinera förvärvsarbete med familjeåtaganden.

I internationella studier brukar de nordiska ländernas familjepolitik klassificeras under beteckningen ”tvåförsörjarmodellen” eller ”jämställdhetsmodellen”, eftersom man genom familjepolitiken uppmuntrar att båda föräldrarna förvärvsarbetar samt att pappor tar ett mer aktivt föräldransvar.¹⁰ Den här typen av familjepolitik innebär till exempel rätt till offentlig barnomsorg på heltid från en låg ålder och en generös föräldraförsäkring både vad gäller tid och ersättning, som både mammor och pappor har tillgång till. Men även om de nordiska länderna ur ett brett perspektiv utgör en sammanhållen grupp, finns det vissa skillnader när det gäller utformningen av familjepolitiken och dess fokus och effekter på jämställdhet samt kvinnors förvärvsdeltagande. Tydligast bland dessa skillnader är en generellt lägre andel kvinnor på arbetsmarknaden och en lägre förekomst av deltidsarbete bland kvinnor i Finland; mer fokus på att involvera män i omsorgsarbete i Sverige genom införandet av så kallade ”pappamånader” i föräldraförsäkringen; större uttag av vårdnadsbidrag i Finland; samt ett starkt fokus på mammors förvärvsarbete inom dansk familjepolitik, bland annat genom en stor tillgång på dagisplatser för små barn.¹¹

I de flesta kontinentaleuropeiska länder, och däribland Tyskland, har den förda politiken snarare främjat en mer traditionell familjeform där småbarnsmammorna ofta stannar hemma. Genom skattelättnader och vårdnadsbidrag till familjer med endast en försörjare samt generösa allmänna barnbidrag främjas en familjeform där endast en person förvärvsarbetar.¹² I Tyskland har dock en del förändringar i familjepolitiken skett under senare år. Bland annat innebär den nya föräldralagsstiftningen att båda föräldrarna numera kan vara föräldralediga.¹³

Den polska familjepolitiken präglas av en syn på mammor som primära vårdnadsgivare för småbarn i första hand, inte som förvärvsarbetare. Tillgången till offentlig barnomsorg för barn under tre år är låg, och istället läggs fokus på att småbarnsmödrarna är hemma medan männen ensamt ska försörja hela

---

11 Ellingsæter & Leira 2006; Ellingsæter 2003

12 Korpi et al. 2013; OECD 2007

13 ILO 2014 Working Conditions Laws Database. ILO, Genève. www.ilo.org/dyn/travail

14 Robila 2010; Saxonberg & Sirovatka 2006

familjen. De har en relativt begränsad mammaledighet som följs av en lång och lågt betald föräldraledighet. Systemet uppmuntrar även ensamstående mammor att själva vara hemma med sina barn istället för att förvärvsarbeta genom att erbjuda dem ekonomiskt stöd.¹⁴

Effekter av den förda familjepolitiken reflekteras i den faktiska fördelningen av förvärvsarbete bland barnfamiljer. Tabell 2 visar att de bland nordiska barnfamiljerna arbetar en stor andel kvinnor och män heltid eller lång deltid. Polens avsaknad av flexibla lösningar när det gäller att kombinera arbete och familj för mammor avspeglas i att antingen arbetar kvinnor heltid eller så står de utanför arbetsmarknaden. Ungefär hälften av barnfamiljerna arbetar heltid, antagligen mer på grund av ekonomiska skäl än grundat i normer att även kvinnor bör bidra ekonomiskt till hushållet. Tabellen visar även att det också är vanligt förekommande att mannen är huvudförsörjare och kvinnans deltagande på arbetsmarknaden är ytterst begränsat. Men det är framförallt i västra Tyskland som en traditionell arbetsfördelning, där mannen har huvudansvar för försörjning och kvinnan för hem och barn, gör sig gällande. Männen där arbetar oftast heltid medan en stor andel kvinnor arbetar kort deltid, ofta endast ett fåtal timmar per vecka.

Det är dock ganska stora skillnader mellan västra och östra Tyskland när det gäller tillgången till barnomsorg och kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Kvinnor i de delar av landet som tidigare tillhörde Tyska Demokratiska Republiken (DDR) arbetar i större utsträckning heltid än kvinnor i västra delen, och dessa mönster är särskild tydliga bland småbarnsmödrar. Idealerna som rådde under sovjettiden innebar att kvinnor skulle förvärvsarbeta även under småbarnstiden. Och trots att hela Tyskland sedan återföreningen 1990 anammat den mer traditionella familjepolitiken lever dessa ideal till viss del kvar. Detta möjliggörs till stor del av att tillgången till offentlig barnomsorg även för små barn är högre i forna Östtyskland jämfört med i väst.¹⁵

Åsikter kring föräldraledighet, barnomsorg och arbete – förväntade skillnader mellan länder

Mot bakgrund av de resultat, argument och tidigare forskning på området som presenterades i förra avsnittet, är det troligt att människors åsikter kring fördelning av försörjning och omsorgsansvar varierar mellan länderna.¹⁶ Stödet för en traditionell uppdelning av pappans respektive mammas ansvar för

---

¹⁵ Konietzka & Kreyenfeld 2002

¹⁶ För närliggande forskning på området, se t ex Apparala et al. 2003;

Baxter & Kane 1995; Crompton et al. 2005; Scott et al. 1996; Sjöberg 2004

familjens försörjning och omsorg torde vara mest framträdande i Polen, följt av västra Tyskland. Det svagaste stödet för den traditionella lösningen bör vi återfinna i Sverige och därefter Danmark. Finland och östra Tyskland skulle enligt en denna hypotes placera sig i mitten på en sådan skala.

Fråga 1. *Tänk dig ett par som nyligen fått barn där båda föräldrarna hittills har arbetat heltid. Om båda föräldrarna har en liknande arbetssituation och rätt till betald föräldraledighet, hur tycker du att de borde dela upp föräldraledigheten mellan sig?*

- 1 Mamman borde ta ut hela föräldraledigheten, pappan borde inte ta ut någon föräldraledighet alls
- 2 Mamman borde ta ut det mesta av föräldraledigheten, pappan borde ta ut en mindre del
- 3 Mamman och pappan borde ta ut halva föräldraledigheten var
- 4 Pappan borde ta ut det mesta av föräldraledigheten, mamman borde ta ut en mindre del
- 5 Pappan borde ta ut hela föräldraledigheten, mamman borde inte ta ut någon föräldraledighet alls

Fråga 2a. *Tänk dig en familj med ett barn som ännu inte börjat skolan. Vilket tycker du vore det bästa sättet för dem att ordna sitt familje- och arbetsliv?*

- 1 Mamman är hemma och pappan arbetar heltid
- 2 Mamman arbetar deltid och pappan arbetar heltid
- 3 Både mamman och pappan arbetar heltid
- 4 Både mamman och pappan arbetar deltid
- 5 Pappan arbetar deltid och mamman arbetar heltid
- 6 Pappan är hemma och mamman arbetar heltid

Fråga 2b. *Och vilket sätt tycker du vore det minst önskvärda?*

- 1 Mamman är hemma och pappan arbetar heltid
- 2 Mamman arbetar deltid och pappan arbetar heltid
- 3 Både mamman och pappan arbetar heltid
- 4 Både mamman och pappan arbetar deltid
- 5 Pappan arbetar deltid och mamman arbetar heltid
- 6 Pappan är hemma och mamman arbetar heltid

Datamaterial och undersökta frågor

Data insamlades 2012 inom ramen för ”International Social Survey Programme” (ISSP). Samtliga urval är representativa för befolkningen i åldersspannet 18-80 år för respektive land. De två aspekter av föräldraskapet vi främst kommer att fokusera på är följande: (1) hur föräldraledigheten bör fördelas mellan mamman och pappan (fråga 1); samt (2) i vilken utsträckning mammor och pappor bör arbeta respektive vara hemma när man har småbarn (fråga 2a-b). Frågorna som ställdes i undersökningen samt de olika svarsalternativen presenteras nedan. Frågor som rör familjeliv och föräldraskap har länge ansetts vara en kvinnlig domän och detta har även präglat forskningen på området. Studier inom fältet har tidigare nästan enbart fokuserat på åsikter som rör kvinnors förvärvsarbete, till exempel om människor anser att kvinnor bör arbeta heltid eller deltid och huruvida familjen blir lidande om mamman arbetar heltid. ISSP:s undersökning 2012 ger dock möjlighet att undersöka människors åsikter kring både mäns och kvinnors förvärvsarbete och omsorgsansvar och hur dessa bör fördelas mellan könen. I och med detta kan bilden av människors attityder till jämställdhet i större utsträckning bli mer heltäckande, och skillnader mellan länder kan fångas in på ett mer nyanserat sätt.

Fördelning av föräldraledigheten – dela lika eller olika?

Frågan om hur föräldraledighet bör fördelas mellan nyblivna föräldrar förväntas fånga vad människor i de olika länderna tycker om kvinnors och mäns roller och ansvar när det gäller hem och försörjning. I tabell 3 redovisas fördelningen mellan de olika svarsalternativen för länderna.

I Sverige förekommer i stort sett bara två alternativ. En stor majoritet, ungefär 70 procent, anser att föräldrarna bör dela lika på föräldraledigheten, medan 28 procent föredrar att mamman tar ut den största delen av föräldraledigheten och pappan en mindre del. Även i Danmark och Finland är det dessa alternativ som är populärast, men fördelningen är jämnare. Lite förenklat kan man säga att ungefär hälften anser att föräldrarna ska dela lika på föräldraledigheten, medan den andra hälften tycker att mamman bör ta ut den större delen av föräldraledigheten och pappan en mindre del.

Liksom i Danmark och Finland anser ungefär hälften av invånarna i västra och östra Tyskland att föräldraledigheten ska delas lika. Stödet för en traditionell uppdelning är dock starkare i dessa länder; ungefär 15 procent anser att mamman bör ta ut hela föräldraledigheten och 35 procent anser att mamman bör ta ut den största delen av ledigheten och pappan en mindre del. I ljuset av Tysklands traditionella familjepolitik kan detta tyckas vara lite förvånande.

Tabell 3. Åsikter om hur föräldrar borde dela upp föräldraledigheten mellan sig efter land. Procent

	Danmark	Finland	Tyskland (väst)	Tyskland (öst)	Polen	Sverige
1. Mamman hela, pappan inte alls	5,3	3,3	15,8	13,9	32,8	1,2
2. Mamman mest, pappan liten del	47,5	52,8	33,0	39,7	33,4	28,2
3. Mamman och pappan halva var	45,9	43,7	50,6	45,3	33,5	70,3
4. Pappan mest, mamman liten del	0,9	0,0	0,4	1,1	0,3	0,4
5. Pappan hela, mamman inte alls	0,4	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0
(n)	1048	909	930	459	986	855

Kanske kan detta resultat, tillsammans med de nyliga förändringar angående familjepolitiken som skett i och med införandet av en föräldraledighet som föräldrarna faktiskt kan dela mellan sig och debatten som förts kring denna reform, ses som en indikation på att synen på mäns och kvinnors roller och relationer i familjen och arbetslivet håller på att förändras.

I jämförelse med övriga länder i undersökningen framstår Polen som det mest traditionella. Ungefär en tredjedel anser att mamman borde ta ut hela föräldraledigheten själv. En tredjedel anser att mamman borde ta ut den största delen och pappan endast en mindre del, och en tredjedel anser att mamman och pappan borde dela lika på föräldraledigheten. I och med denna fördelning uppvisar Polen det jämförelsevis svagaste stödet för ett jämlikt uttag av föräldraledigheten. Med tanke på Polens konservativa familjepolitik förefaller dock stödet för jämn fördelning vara ganska högt.

Tidigare forskning om arbetsfördelning mellan män och kvinnor och attityder till jämställdhet har visat att åsikter i dessa frågor även varierar mellan grupper av individer inom länderna. I allmänhet finns en tendens att en individs sociala position hänger ihop med vilka åsikter man har. I många studier har det visat sig att individer med högre utbildning eller social klass har en mer positiv inställning till jämställdhet än individer med lägre utbildning eller social klass.¹⁷ Det har också visat sig att yngre människor tenderar att vara

17 Apparala et al. 2003; Baxter & Kane 1995; Kunovich & Kunovich 2008

18 Apparala et al. 2003; Sundström 1999

19 Baxter & Kane 1995; Kunovich & Kunovich 2008; Sundström 2001

mer positiva till jämställdhet än äldre,¹⁸ och att kvinnor är mer positiva till jämställdhet än män.¹⁹

Nästa steg av analysen är därför att undersöka vad olika sociala grupper i länderna tycker i frågan hur föräldraledigheten bör delas upp mellan föräldrarna. För att kunna studera detta på ett överskådligt sätt har de fem svarsalternativen kodats om till två kategorier. Den första kategorin består av de två första svarsalternativen, d.v.s. att mamman borde ta ut största delen eller hela föräldraledigheten. Den andra kategorin består av de tre övriga alternativen, vilket i praktiken innebär att föräldrarna bör dela lika eftersom en mycket liten andel av de svarande valt alternativ som innebär att pappan skulle vara hemma mer än mamman. Den första kategorin (att mamman ska vara hemma mer än pappan) får värdet 0 och den andra kategorin (föräldrarna borde dela lika) får värdet 100. I praktiken innebär denna kodning att siffrorna på den första raden i tabell 4 kan tolkas som procentandelen av respektive lands befolkning som anser att föräldrarna ska dela lika på föräldraledigheten.

I tabell 4 ser vi att ländernas värden naturligt nog följer mönstren som redovisats tidigare. Ytterligheterna utgörs av Sverige (73,8 procent) och Polen (34,2 procent). När det gäller könsskillnader är dessa enbart statistiskt signifikanta i Finland och västra Tyskland.²⁰ Kvinnor är mer positiva till att föräldrar delar lika på föräldraledigheten jämfört med män. Skillnaden mellan könen är ungefär 10 procentenheter.

Tabell 4. Stöd för delad föräldraledighet efter kön, ålder, utbildning per land. Procent

	Danmark	Finland	Tyskland (väst)	Tyskland (öst)	Polen	Sverige
Medelvärde	47,3	44,5	49,7	45,0	34,2	73,8
<u>Kön</u>	-	**	**	-	-	-
Män	-1,9	-5,6	-5,2	1,5	-2,8	0,7
Kvinnor	1,9	5,6	5,2	-1,5	2,8	-0,7
<u>Ålder</u>	**	**	-	-	-	-
18-24	10,6	13,0	0,1	-3,1	2,8	10,3
25-39	-6,6	0,6	-5,6	-4,3	2,1	-0,5
40-64	1,6	0,0	4,8	2,3	-2,2	-5,3
65-80	-5,6	-13,6	0,6	5,1	-2,7	-4,5
<u>Utbildning</u>	-	-	**	-	-	-
Kvartil 1 (hög)	1,7	2,1	11,5	2,2	5,2	0,6
Kvartil 2	0,8	-3,2	0,2	-2,7	-1,7	5,7
Kvartil 3	-4,8	-5,0	-5,5	3,7	-1,3	-5,3
Kvartil 4 (låg)	2,3	6,1	-6,3	-3,1	-2,3	-1,0
R ² (%)	1,5	3,0	3,4	0,8	1,1	1,8
(n)	1048	890	914	455	977	834

När det gäller åldersskillnader skulle man kunna tänka sig att äldre människor har mer konservativa attityder till frågor som rör genus och familj, och alltså därmed mer negativa till att föräldrar delar lika på föräldraledigheten, jämfört med yngre människor. Analysen visar dock att åldersrelaterade attitydmönster endast finns i Danmark och Finland, medan åldersskillnaderna inte är statistiskt signifikanta i de andra länderna. I Finland är stödet för en delad föräldraledighet mycket starkare bland de yngre åldersgrupperna jämfört med de äldre. Det skiljer hela 25 procentenheter mellan den yngsta och den äldsta gruppen. I Danmark är mönstret inte lika tydligt linjärt. Den grupp som är mest negativ till att föräldrar delar lika visar sig vara 25-39-åringarna, alltså den åldersgrupp som själva kanske har småbarn i hushållet. Även den äldsta gruppen är mer negativ till att föräldrar delar lika, medan den yngsta gruppen är mest positiv. Skillnaden mellan den yngsta och äldsta gruppens värde är ungefär 15 procentenheter.

Som sagt har tidigare forskning om attityder till jämställdhet visat att individers utbildningsnivå ofta har betydelse för deras attityder. Tendensen brukar vara att ju högre utbildning en individ har, desto mer jämställdhetsinriktad är man. När det gäller fördelningen av föräldraledighet visar vår analys dock att sådana utbildningsmönster endast gör sig gällande i västra Tyskland, där det skiljer ungefär 18 procentenheter mellan de med lägst utbildning (kvartil 4) och den grupp som har högst utbildning (kvartil 1).²¹

Sammantaget kan man säga att gruppskillnader baserade på kön, ålder och utbildning kanske är mindre framträdande än vad man kunde förvänta sig. Men i de få fall som skillnader kan observeras går de i förväntad riktning.

Organiseringen av arbets- och familjelivet: Vem ska göra vad?

Nu lämnar vi föräldraledighetsfrågan och vänder oss istället till frågan om hur människor anser att föräldrar till något äldre barn bör organisera sitt arbets- och familjeliv – alltså hur de bör dela upp ansvaret för försörjning och

20 Att en skillnad är statistiskt signifikant betyder något förenklat att en observerad skillnad i ett urval med stor sannolikhet även återfinns i populationen dvs. befolkningen i sin helhet. Följande signifikansnivåer används: ***= $p < 0,001$; **= $p < 0,01$; *= $p < 0,05$.

21 Utbildning mäts i antal år i utbildning. Variabeln har delats upp i fyra lika stora grupper (kvartiler). Kvartil 1 består av de 25 procent med högst utbildning; kvartil 4 av de 25 procent med lägst utbildning.

22 Modellen är specificerad på följande sätt (hierarkisk notation): [Y^*2a, Y^*2b, Y^*x]. Variabler: 2a, 2b = manifesta variabler (fråga 2a-b); Y = latent variabel; x = landsvariabel. Den valda 4-kusterlösningen representerar data mycket bra: L = 329,0; df = 152. I jämförelse med 1-kuster modellen reduceras L med 87,7 procent. En jämförelse mellan olika modeller (från 1-kuster till 5-kuster) visar att 4-kuster modellen har det lägsta BIC värdet. Alla bivariata error-korrelationer är icke-signifikanta .

omsorgsarbete mellan sig.

Då vi har två frågor som tar hänsyn till det *mest önskvärda* alternativet (fråga 2a) och det *minst önskvärda* alternativet (fråga 2b) angående hur pappan och mamman ska fördela ansvaret mellan hem och barn respektive försörjning, är det intressant att studera vilka som är de vanligaste kombinationerna av preferenser som människor har. Man kan urskilja två dimensioner i frågorna. Den ena rör hur stark orienteringen gentemot förvärvsarbete är, och den andra rör huruvida denna orientering skiljer sig åt om man tänker på mamman respektive pappan. Vi ska undersöka detta med hjälp av Latent Class Analysis (LCA), en metod som grupperar människor utifrån vilka preferensmönster de har. Metoden är sannolikhetsbaserad och söker identifiera vanliga, eller dominanta, mönster som finns i data, mer obskyra kombinationer av preferenser ignoreras. En analys visar att det finns fyra dominanta typer av

Tabell 5. Karaktäristika för fyra olika familjemodeller. Procent. n=4540

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3	Grupp 4
	Deltidsmodell	Hemmafru-modell	Heltidsmodell	Jämställdhetsmodell
<i>Mest önskvärda alternativet</i>				
Mamman hemma, pappan heltid	21	57	0	4
Mamman deltid, pappan heltid	66	29	33	2
Mamman och pappan heltid	0	11	66	8
Mamman och pappan deltid	13	2	0	82
Pappan deltid, mamman heltid	0	0	2	2
Pappan hemma, mamman heltid	0	0	0	1
<i>Minst önskvärda alternativet</i>				
Mamman hemma, pappan heltid	4	11	30	32
Mamman deltid, pappan heltid	3	7	2	0
Mamman och pappan heltid	71	28	2	61
Mamman och pappan deltid	5	5	36	3
Pappan deltid, mamman heltid	2	5	2	0
Pappan hemma, mamman heltid	14	45	28	4

Svarsalternativ med stöd av >25 procent är **fetade**.

Tabell 6. Fördelning av familjemodeller efter land. Procent

	Deltids- modell	Hemmafru- modell	Heltids- modell	Jämställdhets-modell	(n)
Danmark	55	0	35	11	976
Finland	49	15	27	9	696
Tyskland (väst)	77	16	2	6	879
Tyskland (öst)	46	8	40	5	382
Polen	6	80	13	1	915
Sverige	41	4	12	43	692

Svarsalternativ med stöd av >25 procent är **fetade**.

preferensmönster och dessa redovisas i tabell 5.²² Talen i tabellen anger sannolikheten att stödja varje svarsalternativ givet vilket grupp man tillhör. Låt oss ta människor i grupp 4 som exempel. Sannolikheten för att en person i denna grupp ska stödja alternativet att båda föräldrarna ska arbeta deltid är 82 procent. Sannolikheten för att man anser att det minst önskvärda alternativet är att båda föräldrarna ska arbeta heltid är 61 procent. Hemmafrumodellen ses inte heller som ett bra alternativ. Sannolikheten för att man tycker att detta är den minst önskvärda lösningen är 32 procent. Övriga svarsalternativ uppvisar överlag mycket låga sannolikheter.

Låt oss nu gå igenom vad som karakteriserar preferensmönstren för var och en av de fyra grupperna. Som vi tidigare sett föredrar människor i grupp 4 en lösning som man skulle kunna kalla *jämställdhetsmodellen*. Man är för ett delat ansvar både när det gäller förvärvsarbete och omsorg. Båda föräldrarna bör arbeta deltid och tillsammans ansvara för barn och hem. En traditionell ansvarsfördelning av försörjnings- och omsorgsansvar eller en lösning där båda arbetar heltid synes vara speciellt icke önskvärda lösningar bland människor i denna grupp. Människor i grupp 2 föredrar *hemmafrumodellen*. De stödjer en traditionell ansvarsuppdelning där pappan är familjeförsörjare och mamman sköter om hem och barn. Människor klassificerade till grupp 1 stödjer *deltidsmodellen*. Att båda föräldrarna skulle fortsätta att arbeta heltid anses inte vara en bra lösning. Man föredrar istället att mamman går ned i arbetstid och därigenom tar ett större ansvar för hem och barn. Människor i grupp 3 anser att *heltidsmodellen* erbjuder den bästa lösningen. Man ställer sig skeptisk till alla strategier som innebär reducerad arbetstid och anser istället att både mamman och pappan bör arbeta heltid.

Hur varierar då stödet för respektive familjemodell mellan länderna? Utifrån vad som tidigare nämnts i kapitlet finns det goda skäl att anta att det starkaste

stödet för hemmafrumodellen borde återfinnas i Polen. På motsvarande sätt torde stödet för jämställdhetsmodellen vara starkast i Sverige. Ifråga om stödet för heltidsmodellen är läget mer oklart, men det borde generellt vara starkare i Danmark och östra Tyskland jämfört med de andra länderna. När det gäller stödet till deltidmodellen är det svårt att göra förutsägelser baserade på de fakta vi tidigare gått igenom. Dock synes det rimligt att mer traditionella länder uppvisar ett högre stöd för denna modell jämfört med mer progressiva länder.

I tabell 6 redovisas hur stödet för de fyra familjemodellerna ser ut i de olika länderna. Låt oss först se hur stödet för varje modell varierar mellan länder. Hemmafrumodellen är inte speciellt populär i något land förutom Polen, där 80 procent anser den vara den bästa lösningen. Näst populärast är modellen i västra Tyskland. Dock är det inte mer än 16 procent som stödjer den. Stödet för hemmafrumodellen är synnerligen svagt i Danmark och Sverige.

Deltidsmodellen är relativt populär i alla de undersökta länderna förutom Polen. Speciellt starkt stöd för denna modell återfinns i västra Tyskland, där drygt tre fjärdedelar anser att det här är den bästa lösningen. I Danmark, Finland, östra Tyskland och Sverige ligger stödet mellan 55 och 41 procent.

Heltidsmodellen är populärast i östra Tyskland och Danmark, följt av Finland. I övriga länder stödjer ungefär en tiondel eller färre av befolkningen denna lösning. Stödet för jämställdhetsmodellen är överlag svagt, förutom i Sverige där drygt 40 procent stödjer den. I Danmark och Finland anser ungefär 10 procent av befolkningen att denna modell är att föredra, i de övriga länderna är stödet än svagare.

Ett försök till rangordning av länder från det mest traditionella till det minst traditionella skulle kunna se ut som följande: Polen hamnar på en klar första plats då endast hemmafrumodellen erhåller starkt stöd; på andra plats hittar vi västra Tyskland där stödet främst finns för deltidmodellen och i andra hand hemmafrumodellen; därefter följer Finland, Danmark och östra Tyskland. När det gäller den inbördes placeringen av dessa tre länder är det värt att beakta följande. I samtliga tre länder föredrar ungefär hälften av medborgarna deltidmodellen. En skillnad mellan länderna är dock att stödet för heltidsmodellen är betydligt mer framträdande i östra Tyskland och Danmark jämfört med Finland. Detta i kombination med att hemmafrumodellen är jämförelsevis mer populär i Finland, medför att både Danmark och östra Tyskland framstår som mindre traditionella än Finland. Vi placerar Sverige som det minst traditionella landet. Även om deltidmodellen erhåller starkt stöd, vilket är gemensamt för alla länder förutom Polen, åtnjuter jämställdhetsmodellen starkt stöd. Det är värt att notera att jämställdhetsmodellen framstår som ett

populärt alternativ enbart i Sverige. När vi relaterar resultaten till vad man skulle kunna förvänta sig finner vi en mycket god överensstämmelse. Polen och västra Tyskland föredrar de mest traditionella lösningarna och Sverige den minst traditionella lösningen. Kanske är det dock de observerade skillnaderna mellan de nordiska länderna som är mest förvånande. När människor i Danmark och Finland betonar att båda föräldrarna bör arbeta heltid, anser svenskar i större utsträckning att båda föräldrarna bör gå ned i arbetstid och därigenom ta ett mer delat ansvar för försörjning och barn.

Nu vänder vi fokus mot möjliga skillnader i hur stödet för de fyra familjemodellerna ser ut för olika sociala grupper inom länderna. Vi undersöker samma grupper som i frågan om föräldraledighet, och våra förväntningar på hur mönstren ser ut följer tidigare forskning på området, d.v.s. att individer med högre utbildning, yngre personer och kvinnor tenderar att vara mer negativt inställda till en traditionell fördelning av försörjning och omsorgsarbete jämfört med lågutbildade, äldre personer och män.

Tabell 7. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning - Sverige (n=672)

	Deltids-modell	Hemmafru-modell	Heltids-modell	Jämställdhets-modell
Medelvärde	39,3	4,3	13,2	43,3
<u>Kön</u>	*	***	*	***
Män	2,9	1,2	2,1	-6,2
Kvinnor	-2,9	-1,2	-2,1	6,2
<u>Ålder</u>	-	-	*	-
18-24	-4,7	-0,5	3,0	2,2
25-39	-0,3	-0,4	2,7	-2,0
40-64	1,6	0,3	-0,3	-1,5
65-80	3,5	0,7	-5,5	1,3
<u>Utbildning</u>	***	***	*	***
Kvartil 1 (hög)	-11,3	-1,4	2,3	10,4
Kvartil 2	-5,1	-1,8	-4,7	11,6
Kvartil 3	4,3	1,6	2,6	-8,6
Kvartil 4 (låg)	12,1	1,5	-0,2	-13,4
R ² (%)	7,3	6,4	3,4	10,7

När vi studerar gruppkillnaderna inom länderna är det viktigt se stödet för de olika familjemodellerna i relation till varandra i varje enskilt land, eftersom det kan vara så att olika familjemodeller kan motsvara det mest traditionella eller jämställda alternativet i olika länder. Ett exempel på det är att hemmafrumodellen är den mest traditionella i västra Tyskland, vilket gör att deltidsmodellen är ett mer jämställt alternativ. I Danmark däremot är stödet

för hemmafrumodellen så gott som obefintligt, vilket gör att deltidsmodellen istället framstår som det minst jämställda alternativet.

Att studera skillnader mellan olika sociala kategorier är intressant av flera anledningar. Av speciellt intresse när det gäller människors idealbilder över hur familjelivet ska organiseras är att gruppskillnader ibland kan berätta något om vilka aktuella alternativ som människor anser i realiteten står till hands. För att sådana tolkningar ska kännas trovärdiga finns det dock vissa kriterier

Tabell 8. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning - Danmark (n=976)

	Deltidsmodell	Hemmafru-modell	Heltidsmodell	Jämställdhetsmodell
Medelvärde	52,4	0,0	37,2	10,4
<u>Kön</u>	***	-	***	*
Män	-4,6	0,0	6,0	-1,4
Kvinnor	4,6	0,0	-6,0	1,4
<u>Ålder</u>	***	-	***	-
18-24	-12,3	0,0	12,5	-0,3
25-39	-0,9	0,0	1,8	-0,9
40-64	1,4	0,0	-2,7	1,3
65-80	11,7	0,0	-11,6	-0,1
<u>Utbildning</u>	***	-	***	***
Kvartil 1 (hög)	-10,8	0,0	5,3	5,5
Kvartil 2	-5,5	0,0	5,5	0,0
Kvartil 3	8,6	0,0	-5,9	-2,7
Kvartil 4 (låg)	7,6	0,0	-4,9	-2,7
R ² (%)	9,0	1,9	7,1	2,9

som bör vara uppfyllda. För det första bör observerade gruppskillnader ligga i linje med teoretiska antaganden. För det andra bör de mest markanta gruppskillnaderna röra ett fåtal modellalternativ, i idealfallet enbart två stycken. För det tredje bör gruppskillnaderna kring de två mest omstridda alternativen vara spegelvända. Om dessa kriterier är uppfyllda finns det goda skäl att anta man har identifierat de modeller som i den allmänna opinionens medvetande utgör de reella extremalternativen för hur småbarnsföräldrar bör organisera sitt familje- och arbetsliv.

Det finns några intressanta skillnader mellan länderna när det gäller vilka modeller som orsakar mest kontrovers. I Danmark och Sverige är det de två modeller som erhåller starkast stöd i respektive befolkning. I Sveriges fall mellan deltidsmodellen och jämställdhetsmodellen, i Danmarks fall mellan deltidsmodellen och heltidsmodellen. I västra Tyskland och Finland rör konflikten modeller som har ett relativt marginellt stöd i respektive befolkning; hemmafrumodellen och jämställdhetsmodellen. Vi börjar med att studera

dock större vikt vid de observerade skillnaderna baserade på utbildning och ålder än de observerade könsskillnaderna, eftersom de senare är markant svagare. Liksom i Sverige tycks Danmark ha lämnat hemmafrumodellen bakom sig. I båda länderna är deltidsmodellen det konservativa alternativet. När det gäller det progressiva eller jämställda alternativet går åsikterna isär. I Sverige är det jämställdhetsmodellen som vinner stöd, i Danmark är det heltidsmodellen som framstår som det progressiva alternativet.

I både Finland och västra Tyskland (tabellerna 9 respektive 10) är

**Tabell 9. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning
- Finland (n=680)**

	Deltids-modell	Hemmafru-modell	Heltids-modell	Jämställdhets-modell
Medelvärde	48,5	14,8	27,3	9,4
<u>Kön</u>	*	***	-	*
Män	-2,7	2,2	2,1	-1,6
Kvinnor	2,7	-2,2	-2,1	1,6
<u>Ålder</u>	-	**	-	-
18-24	-1,1	-3,6	2,4	2,3
25-39	-2,5	-0,8	1,0	2,3
40-64	-0,2	-0,3	1,1	-0,6
65-80	3,8	4,7	-4,5	-4,0
<u>Utbildning</u>	-	***	-	***
Kvartil 1 (hög)	-1,8	-3,8	-0,2	5,8
Kvartil 2	-0,6	-1,7	1,6	0,7
Kvartil 3	1,2	0,5	2,4	-4,2
Kvartil 4 (låg)	1,2	5,0	-3,9	-2,3
R ² (%)	1,2	8,5	1,4	5,5

**Tabell 10. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning
- Tyskland (väst) (n=861)**

	Deltids-modell	Hemmafru-modell	Heltids-modell	Jämställdhets-modell
Medelvärde	76,7	15,9	1,5	5,9
<u>Kön</u>	-	**	-	**
Män	-0,5	1,6	0,0	-1,2
Kvinnor	0,5	-1,6	0,0	1,2
<u>Ålder</u>	-	**	-	-
18-24	0,7	-2,8	0,1	1,9
25-39	1,5	0,7	-0,1	-2,1
40-64	1,1	-1,7	0,3	0,3
65-80	-3,3	3,7	-0,3	-0,1
<u>Utbildning</u>	-	***	-	***
Kvartil 1 (hög)	-1,7	-4,8	0,8	5,8
Kvartil 2	-0,2	-0,2	0,5	-0,1
Kvartil 3	2,7	0,5	-0,4	-2,8
Kvartil 4 (låg)	-0,8	4,6	-0,8	-2,9
R ² (%)	1,3	6,2	1,2	7,1

dessa länders konfliktmönster. Därefter övergår vi till att studera Polen och östra Tyskland.

Som vi kan se i tabell 7 rör sig konflikten i Sverige främst mellan jämställdhetsmodellen – som framstår som det progressiva eller jämställda alternativet med stöd främst från kvinnor och högutbildade – och deltidsmodellen, som representerar det konservativa alternativet där stödet är högre bland män och lågutbildade. Skiljelinjerna när det gäller hemmafrumodellen följer samma mönster, men de är inte speciellt framträdande. Allt sammantaget synes hemmafrumodellen ha spelat ut i sin roll i Sverige; det allmänna stödet för denna modell är svagt. Vad människor uppfattar som ytterligheter i hur man organiserar familjen med avseende på betalt och obetalt arbete handlar mer om jämställdhet mellan män och kvinnor där båda föräldrarnas aktiviteter inom både arbets- och familjesfären uppmuntras å ena sidan, och den andra ytterligheten där den traditionella uppdelningen består i att mamman tar ett större ansvar för familjen men fortfarande förvärsarbetar och pappan bär huvudansvaret för familjens försörjning å andra sidan.

I Danmark ser konfliktmönstren något annorlunda ut (tabell 8). Grupp-skillnaderna är som mest framträdande för de två populäraste modellerna – heltidsmodellen och deltidsmodellen. Om man lägger huvudfokus på de observerade skillnaderna mellan åldersgrupper och utbildningsnivå verkar det konservativa alternativet utgöras av deltidsmodellen och det mer jämställda alternativet av heltidsmodellen. Det är värt att notera att könsskillnaderna inte går i förväntad riktning; stödet för heltidsmodellen är starkare bland män än

Tabell 11. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning – Polen (n=906)

	Deltidsmodell	Hemmafru-modell	Heltidsmodell	Jämställdhetsmodell
Medelvärde	6,5	80,5	12,3	0,8
<u>Kön</u>	-	***	**	-
Män	-0,6	2,9	-2,3	0,1
Kvinnor	0,6	-2,9	2,3	-0,1
<u>Ålder</u>	***	**	-	*
18-24	3,2	-3,1	-0,9	0,8
25-39	-0,5	-1,8	2,1	0,1
40-64	-0,6	-1,3	2,2	-0,4
65-80	-2,2	6,2	-3,4	-0,5
<u>Utbildning</u>	**	***	***	-
Kvartil 1 (hög)	1,8	-8,7	6,4	0,5
Kvartil 2	0,4	0,0	0,1	-0,5
Kvartil 3	-0,6	3,3	-2,5	-0,2
Kvartil 4 (låg)	-1,6	5,4	-4,0	0,2
R ² (%)	4,7	9,5	5,7	1,8

bland kvinnor. Ifråga om deltidsmodellen är mönstret det motsatta. Vi fäster dock större vikt vid de observerade skillnaderna baserade på utbildning och ålder än de observerade könsskillnaderna, eftersom de senare är markant svagare. Liksom i Sverige tycks Danmark ha lämnat hemmafrumodellen bakom sig. I båda länderna är deltidsmodellen det konservativa alternativet. När det

Tabell 12. Stöd till olika familjemodeller efter kön, ålder, utbildning - Tyskland (öst) (n=378)

	Deltidsmodell	Hemmafru-modell	Heltidsmodell	Jämställdhetsmodell
Medelvärde	47,4	8,1	39,2	5,4
<u>Kön</u>	-	-	-	-
Män	-2,3	0,3	1,6	0,3
Kvinnor	2,3	-0,3	-1,6	-0,3
<u>Ålder</u>	-	-	-	-
18-24	6,4	-1,1	-5,7	0,4
25-39	1,5	-1,9	-0,5	0,9
40-64	-1,0	0,9	0,3	-0,2
65-80	-7,0	2,2	6,0	-1,2
<u>Utbildning</u>	-	-	-	-
Kvartil 1 (hög)	-2,1	-1,6	2,3	1,4
Kvartil 2	0,3	-1,0	2,2	-1,5
Kvartil 3	0,0	0,1	-0,1	0,1
Kvartil 4 (låg)	1,8	2,5	-4,4	0,1
R ² (%)	1,5	3,3	0,9	0,7

gäller det progressiva eller jämställda alternativet går åsikterna isär. I Sverige är det jämställdhetsmodellen som vinner stöd, i Danmark är det heltidsmodellen som framstår som det progressiva alternativet.

I både Finland och västra Tyskland (tabellerna 9 respektive 10) är deltidsmodellen det överlägset mest populära alternativet. Populariteten verkar inte vara beroende av social tillhörighet; alla gruppsskillnader, förutom en, är icke-signifikanta. Däremot kan vi observera vissa signifikanta skillnader när det gäller stödet för hemmafrumodellen och jämställdhetsmodellen; modeller som inte erhåller speciellt starkt stöd i respektive befolkning. I både Finland och västra Tyskland är stödet för hemmafrumodellen överrepresenterat bland män, lågutbildade och äldre. När det gäller jämställdhetsmodellen är relationerna de motsatta. De modeller som orsakar de största åsiktsskillnaderna utgörs alltså av de två ytterlighetsalternativen. De observerade mönstren i västra Tyskland och Finland kan sammanfattas på följande sätt: stora delar av befolkningen stödjer deltidsmodellen, men det finns krafter som vill förändra samhället från denna modell. Vissa strävar tillbaka mot en mer konservativ hemmafrumodell och andra rör sig mot den mer progressiva jämställdhetsmodellen.

Som vi kan se i tabell 11 är gruppskillnaderna i Polen tydligast när det gäller det alternativ som erhåller bredast stöd i befolkningen; hemmafrumodellen. Stödet för detta konservativa alternativ är jämförelsevis starkare bland män, äldre och lågutbildade. Men vilken modell ses som det huvudsakliga progressiva alternativet för de grupper som uppvisar ett betydligt svagare stöd för hemmafrumodellen, d.v.s. kvinnor, yngre och högutbildade? Här är bilden inte entydig. Vissa förespråkar deltidsmodellen som det progressiva alternativet, medan andra föredrar heltidsmodellen. Ett gemensamt drag när det gäller stödet för dessa båda modeller är att motståndet främst kommer från de äldre och lågutbildade. Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att i Polen befinner sig ytterlighetsalternativen i betydligt högre grad på den konservativa planhalvan jämfört med alla övriga länder. I det polska kollektiva medvetandet tycks jämställdhetsmodellen vara otänkbar.

I östra Tyskland (tabell 12) kan inte några som helst signifikanta gruppskillnader mellan sociala kategorier observeras. Detta kan delvis bero på att urvalet är ganska litet för östra Tyskland, vilket gör skattningarna mer osäkra. Här tänker vi främst på de observerade skillnaderna mellan åldersgrupper, där yngre är mindre arbetsorienterade jämfört med de äldre. De äldre stödjer i större utsträckning heltidsmodellen, medan de yngre snarare förespråkar deltidsmodellen. En annan faktor som kan ha betydelse är de speciella förutsättningar som gjorde sig gällande under DDR-perioden, med en mycket stark norm om att alla medborgare skulle ingå i arbetskraften och att hushållens ekonomiska behov låg bakom det höga kvinnliga förvärvsdeltagandet. Normer kring vad som är manligt respektive kvinnligt beteende verkar inte varit kopplade till arbetskraftsdeltagande.²³

---

23 Javornik 2010

Avslutning

Frågor som rör familjeliv och föräldraskap har länge ansetts vara en kvinnlig domän och detta har även präglat forskningen på området. Följaktligen har forskningen fokuserat på attityder till och konsekvenser av kvinnors förvärsarbete. Mäns beteende har därmed implicit framställts som statistiskt och oföränderligt över tid. I ISSP:s undersökning 2012 inkluderades frågor om mäns roller och ansvar, och därför har vi nu möjlighet att undersöka människors åsikter kring både mäns och kvinnors förvärsarbete och omsorgsansvar och hur dessa bör fördelas mellan könen. I och med detta kan bilden av människors attityder till jämställdhet i större utsträckning bli mer heltäckande, och skillnader mellan länder kan fångas in på ett mer nyanserat sätt.

I det här kapitlet har vi undersökt människors attityder i frågor som rör barnfamiljers fördelning av omsorgsarbete och försörjning. Två frågor stod i fokus; den första handlade om hur den betalda föräldraledigheten ska fördelas mellan mamman och pappan, och den andra handlade om hur småbarnsfamiljer bör organisera sitt vardagsliv, d.v.s. om både mamman och pappan bör arbeta heltid eller om någon förälder bör fokusera mer eller helt och hållet på omsorgen om barnen. Fem europeiska länder ingick i studien och resultaten visade att när det gäller frågor om genus och jämställdhet finns det stora skillnader mellan länderna. Den tydligaste skillnaden mellan länder visade sig gå mellan Sverige och Polen, där attityderna i Sverige är betydligt mer fokuserade på jämställdhet mellan könen medan attityderna i Polen präglas av en traditionell syn på fördelningen av försörjning och omsorgsansvar mellan män och kvinnor. När det gäller resultaten kring föräldraledighetsfrågan ansåg nära tre fjärdedelar av svenskarna att föräldrar bör dela lika. Motsvarande andel för Polen var drygt en tredjedel. I resterande länder ansåg knappt hälften att föräldrar bör dela lika på föräldraledigheten. Frågan kring hur föräldrar bör organisera sitt vardagsliv uppvisade en större variation mellan länderna. Dels kan vi se att Polen även här utmärker sig som det mest traditionella landet i och med sitt starka stöd för hemmafrumodellen. På andra plats hittar vi västra Tyskland, där stödet främst finns för deltidmodellen och i andra hand hemmafrumodellen. Därefter följer Finland, Danmark och östra Tyskland. I samtliga tre länder föredrar ungefär hälften av medborgarna deltidmodellen. Sverige framstår tydligt som det minst traditionella landet. Det är endast i Sverige som jämställdhetsmodellen framstår som ett populärt alternativ.

Intressant nog skiljde sig de nordiska länderna åt i relativt hög grad. Medan människor i Danmark och Finland betonar att båda föräldrarna bör arbeta heltid, anser svenskar i större utsträckning att båda föräldrarna bör gå ned i

arbetstid och därigenom ta ett mer delat ansvar för försörjning och barn. Det fanns även framträdande skillnader inom Tyskland. De observerade mönstren i östra Tyskland går hand i hand med den starka före detta östtyska normen om att alla oavsett kön skulle förvärsarbete. I före detta Västtyskland tenderade istället många kvinnor att helt eller delvis lämna arbetsmarknaden när de fått barn, vilket avspeglas i stödet för deltids- och hemmafrumodellen.

Mot bakgrund av resultaten ska vi avslutningsvis nämna något om hur vi uppfattar att ländernas kollektiva medvetande i de här frågorna står just nu, och om vart de är på väg. Svenskarna har tydligt lämnat hemmafrumodellen bakom sig och befinner sig just nu i någon sorts konflikt mellan den mer traditionella deltidsmodellen och det mer progressiva alternativet som utgörs av jämställdhetsmodellen. Med tanke på att det främst är yngre och högutbildade som stödjer jämställdhetsmodellen, tänker vi oss att stödet för denna modell kommer att öka i framtiden. Den danska situationen liknar i mångt och mycket den svenska, förutom att det mer progressiva alternativet där utgörs av heltidsmodellen.

Finland och västra Tyskland står stadigt med fötterna förankrade i deltidsmodellen, men det finns en grupp som försöker ta klivet tillbaka till hemmafrumodellen, medan en annan grupp snarare vill följa i de svenska fotspåren mot jämställdhetsmodellen. Med tanke på att det främst är de äldre och lågutbildade som stödjer hemmafrumodellen, förväntar vi oss att den framtida konflikten i dessa länder främst kommer att stå mellan jämställdhetsmodellen och deltidsmodellen i likhet med dagens svenska situation.

I både Polen och östra Tyskland ifrågasätts inte mäns huvudsakliga försörjningsansvar. I Polen stödjer en stor majoritet den konservativa hemmafrumodellen. De grupper som förespråkar förändring dras åt två olika håll, dels mot deltidsmodellen och dels mot heltidsmodellen. Jämställdhetsmodellen verkar inte ha trängt sig in i det polska kollektiva medvetandet, utan den ideologiska kampen mellan konservatism och progressivitet handlar snarare om kvinnors vara eller icke vara på arbetsmarknaden. I östra Tyskland däremot gäller inte frågan om kvinnor ska förvärsarbete eller inte, utan ifall de ska arbeta heltid eller deltid.

Referenser

- Apparala, M. L., Reifman, A. & Munsch, J. (2003) Cross-national comparison of attitudes toward fathers' and mothers' participation in household tasks and childcare. *Sex roles*, 48(5/6): 189-203.
- Baxter, J. & Kane, E. W. (1995) Dependence and independence: A cross-national analysis of gender inequality and gender attitudes. *Gender & Society*, 9(2): 193-215.
- Crompton, R., Brockmann, M. & Lyonette, C. (2005) Attitudes, women's employment and the domestic division of labour: A cross-national analysis in two waves. *Work Employment and Society*, 19(2): 213-233.
- Daly, M. (2005) Changing Family Life in Europe: Significance for State and Society. *European Societies*, 7(3): 379-398.
- Ellingsæter, A. L. (2003) The Complexity of Family Policy Reform: The Case of Norway. *European Societies*, 5(4): 419-443.
- Ellingsæter, A. L., & Leira, A. (2006) *Politicising Parenthood in Scandinavia*. Bristol: Polity Press.
- Gornick, J. C. & Meyers, M. K. (2003) *Families That Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment*. New York: Russell Sage Foundation.
- ILO Working Conditions Laws Database. ILO, Genève. www.ilo.org/dyn/travail.
- Javornik, J. (2010) *Exploring maternal employment in post-socialist countries. Understanding the implications of childcare policies*. PhD-Thesis, University of Southampton, UK.
- Konietzka, D. & Kreyenfeld, M. (2002) Women's employment and non-martial childbearing: A comparison between East and West Germany in the 1990's. *Population (english edition)*, 57(2): 331-57.
- Korpi, W. (2000) Faces of Inequality: Gender, Class and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States. *Social Politics*, 7(2): 127-191.
- Korpi, W., Ferrarini, T., & Englund, S. (2013) Women's Opportunities under Different Family Policy Constellations: Gender, Class, and Inequality Tradeoffs in Western Countries Re-examined. *Social Politics*, 20(1): 1-40.
- Kunovich, R. M. & Kunovich, S. (2008) Gender dependence and attitudes toward the distribution of household labour: A comparative and multilevel analysis. *International Journal of Comparative Sociology*, 49(6):395-427.
- Lewis, J. (2009) *Work-Family Balance, Gender and Policy*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

- OECD (2007) Organisation for Economic Co-operation and Development. *Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life: A Synthesis of Findings for OECD Countries*, OECD: Paris.
- OECD (2014) *OECD Family Database*, OECD, Paris www.oecd.org/social/family/database
- Perers, M., Wallin, L. & Womack, A. (2013) *Vardagsrummet. En Plats för allt och alla*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Robila, M. (2012) Family Policies in Eastern Europe: A Focus on Parental Leave. *Journal of Child and Family Studies*, 21(1): 32-41.
- Saxonberg, S. & Sirovatka, T. (2006) Failing family policy in postcommunist Central Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 8: 185-202.
- Scott, J., Alwin, D. F. & Braun, M. (1996) Generational changes in gender-role attitudes: Britain in a cross-national perspective. *Sociology - Journal of the British Sociological Association*, 30(3), 471-492.
- Sjöberg, O. (2004) The Role of Family Policy Institutions in explaining Gender role Attitudes: a Comparative Multi-level Analysis of Thirteen Industrialized Countries. *Journal of European Social Policy*, 14(2): 107-123.
- Sundström, E. (2001) Gender attitudes towards female employment in Germany, Italy, and Sweden. I Pfenning, A. & Bahle, T. (red.) *Families and Family Policies in Europe: Comparative Perspectives*. New York: Peter Lang.
- Sundström, E. (1999) Should mothers Work? Age and attitudes in Germany, Italy and Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 8(3): 193-205.
- Thévenon, O. (2011) Family Policies in the OECD Countries: A Comparative Analysis. *Population and Development Review*, 37(1): 57-87.
- Wilensky, H. L. (2002) *Rich Economies*. Berkeley: University of California Press.
- Zetterberg, H. (1989) Ödesmakter och ideologier. *Svensk tidskrift*, vol. 4-5.